

tikai témát, a nyelv és a nemek kapcsolatát vizsgálja Rebecca Freeman és Bonnie McElhinny tolmácsolásában. A nyelv és a nemek osztálytermi kapcsolatának vizsgálatát a szerzők azzal a megjegyzéssel kezdik, hogy ugyan az iskolának nem feladata a nemi különbségekből fakadó társadalmi szerepek oktatása, az iskola mégis gyakran erősíti a nők alárendelt szerepét olyan tanterv-választással és osztálymunka-szervezéssel, amelyek kirekesztik vagy rossz színben tüntetik fel a hölgyeket, illetve sztereotípiákat sugallnak róluk. A szerzők közölnek egy pedagógusok számára rendkívül tanulságos és önvizsgálatra készítő listát a fiúk és a lányok jellegzetes nyelvi viselkedéséről az osztályteremben, illetve a tanárok ezekre való reakciójáról. A lista teljes felsorolása meghaladná ennek az ismertetésnek a kereteit; de az a pont rendkívül elgondolkodtató, hogy egy USA-beli osztálytermi kutatás kiderítette, hogy a fiúk ugyan háromszor annyit beszéltek a tanórán mint a lányok, a tanár mégis úgy emlékezett, hogy a lányok szólaltak meg többször.

Sandra Lee McKay írása a különböző írásbeliségek kérdését vizsgálja. A szerző amellet foglal állást, hogy az írásbeliség nem pusztán egyéni, hanem társadalmilag meghatározott tudás is, amit a legkülönbözőbb etnikai (pl. eszkimó, kínai, afro-amerikai, thaiföldi) közösségekkel kapcsolatos kutatásokkal támaszt alá. A multikulturális környezetben írást tanító tanárok számára különösen az ázsiai és a nyugati kultúra szövegszervezési különbségeinek tárgyalása szolgálhat megszívlelendő tanulságokkal. A többféle írásbeliség meglétének elfogadása maga után vonja azt a kérdést, hogy melyiket részesítsük előnyben az oktatás során, és miért éppen azt. A választ McKay abban látja, hogy a különböző írástudási hagyományok tiszteletben tartása mellett olyan írásbeliségi standardot kell támogatni, amely egy közös kultúra kialakításában segít.

Összefoglalva: a *Sociolinguistics and Language Teaching* című kötet nagyigényű

vállalkozás a szociolingvisztika kutatási eredményeinek a nyelvoktatásban való alkalmazási lehetőségeinek bemutatására. A könyvet a cikkek egységes felépítése és mondanivalója, valamint a pedagógiai észrevételek megfontolt józansága és középútkeresése jellemzi. Bár a hivatkozásul szolgáló példák többsége angolszász nyelvterületről való, a kötet bármely nyelvszakos tanár számára tanulságos lehet, ezért magyar nyelvre való átültetése nem lenne haszon nélküli vállalkozás.

Kiszely Zoltán

Regina Hessky – Erzsébet Knipf (szerk.)

Ein Textbuch zur Lexikologie I-II.

Holnap Kiadó, Budapest, 1998,
341+290 p.

A lexikológia és a tárgykörébe tartozó lexikális szemantika általában kellő népszerűségnek örvend az egyetemek és főiskolák német nyelvészeti tantárgyainak sorában. A hallgatók saját nyelvtudásukra, személyes tapasztalataikra, irodalmi művekben olvasott nyelvi anyagokra támaszkodhatnak a szókincs vizsgálata közben, és így szívesen választanak szakdolgozati témának egy-egy szókinccsel, jelentéskapcsolatokkal, területi nyelvvariációkkal vagy éppen nyelvek közötti kapcsolatokkal foglalkozó kérdést. Ugyanakkor a nyolcvanas, kilencvenes években a lexikológia és a szemantika újra az érdeklődés középpontjába került a nemzetközi és különösen a német nyelvészeten belül. A legtöbb (egyetemi, főiskolai) könyvtárban a germanisztikához kapcsolódó lexikológiai szakirodalom azonban igencsak ritka és szegényes, mind mennyiségében, mind aktualitásában. A jegyzetboltok és idegennyelvű könyvesboltok helyenként ugyan készséggel beszereznek bizonyos műveket, ám ezek fogyasztói árát nem a diákok pénztárcájához igazították.

Ezen a helyzeten igyekszik segíteni a röviddel ezelőtt megjelent *Ein Textbuch zur Lexikologie* című, kétkötetes, német nyelvű tanulmánygyűjtemény, amely a Holnap Kiadó felsőoktatási tankönyvsorozatának kiadványa, és amely valóban egyértelműen tankönyv céljait szolgálja. A szerkesztőket az a cél vezérelte a cikkek és fejezetrészletek kiválasztásakor, hogy átfogó képet nyújtsanak a modern lexikológia kutatási területeiről és problémáiról, melyeket egy-egy nemzetközi nyelvész és főképpen számos germanista-nyelvész munkája képvisel a két kötetben. A szövegek javarészt az utóbbi 10–12 év terméséből kerültek ki, de természetesen néhány értékes és klasszikussá vált alapmű esetében ennél régebbi könyvrészlettel, cikkel is találkozhatunk (pl. Porzig, Walter (1971): *Das Wunder der Sprache*. – részlet, I. 123–129; Bierwisch, Manfred (1979): *Wörtliche Bedeutung – eine pragmatische Gretchenfrage*, II. 26–43.). Igen öröndetes, hogy a gyűjteménybe bekerülhetett több valóban aktuális, az utóbbi 3–4 évben készült tanulmány is (pl. Lutzeier, Peter Rolf (1995): *Lexikologie – részletek*, I. 12–16, I. 54–61, I. 96–105, I. 169–187; Reiher, Ruth (1995): *Deutsch-deutscher Sprachwandel*, II. 280–288).

A szöveggyűjtemény összesen 57 részben rövidített cikket, könyvfejezetet, valamint bizonyos területeknél különböző nyelvészeti szótárakból átvett fogalom-definíciókat tartalmaz (Ilyen alapvető fogalmak a következők: Lexikologie [lexikológia], Wort [szó], Lexem [lexéma], Phraseologie [frazéológia], Wortschatz [szókincs] az első kötetből, és Bedeutung [jelentés], Wörterbuch [szótár] a második kötetből.) Az első kötet általános lexikológiai témaköröket mutat be 4 fejezetben. A második kötet a lexikális szemantikát, mint legjelentősebb részterületet öleli fel, szintén 4 fejezetben. Az első kötet témakörei közül elsőnek a lexikológia tárgyáról, részterületeiről, illetve a vele szomszédos nyelvészeti ágakról kapunk általános bevezetőt (I. fejezet). Ezek után a lexikológia tárgyát ismerhetjük meg

(II. fejezet), mely több részből áll össze, a szó fogalmából és az ahhoz kapcsolódó problémákból, a lexéma fogalmából, a több szavas egységekből (pl. frazeológiákból) és a lexikonból, illetve annak szerkezetéből. Ezek a területek megfelelnek a II. fejezet alfejezeteinek (II. 1.–4.). A harmadik fejezet középpontjában a szókincsen belüli viszonyok állnak. Ezen fejezet résztermái a szókincs tagolása (III. 1.), a szócsaládok és szómezők (III. 2.), a horizontális és vertikális lexikai viszonyok (III. 3.), valamint a lexikai-szemantikai viszonyok (III. 4.). Az első kötet utolsó fejezete a nyelvi variánsok (Varietäten) problematikájának megközelítéséhez nyújt támpontot, mégpedig általános, társadalmi és areális nyelvészeti szempontból (IV. 1.–3.). A második kötet az ötödiktől a nyolcadik fejezetig terjed, a fő egységek témái a jelentés kérdése (V.), a szójelentés különböző nézőpontokból (VI.), a szókincs felhasználási területei (VII.) és végül a szókincs változása, fejlődése (VIII.).

Figyelemre méltó, mennyi aktuális, lezáratlan tudományos kérdésbe vezetheti be az olvasót a szöveggyűjtemény. Dolgozati témák, kiselőadások, kutatómunkák kérdésfeltevéseihez a könyv cikkei, szövegei tálcán kínálják a kiindulópontokat. Ilyenek például a lexikon és annak szerkezeti tulajdonságai, a kollokáció kérdése, a metafora és a metaforikusság a nyelvekben vagy épenséggel a nyelvek hatása egymásra (a szókincs fejlődésének tekintetében), amihez mind találunk irodalmat a két kötetben. Mindemellett a szövegek között vannak olyanok, amelyek inkább bevezető jellegűek, és a lexikológiában való elmélyülés alapjait képezik (ide tartoznak a már idézett definíciók is), és olyanok, melyek komolyabb háttérismeretet igényelnek, viszont egy téma feldolgozásához elengedhetetlenek (ilyen pl. Putnam, Hilary (1979): *Die Bedeutung von „Bedeutung”*, II, 11–26).

Az egész szöveggyűjtemény mind ránézésre, mind tartalmilag valódi igényes tanulmány. Fontos, hogy az egyes szemelvények (cikkek) irodalomlistáját a szerkesztők

meghagyták, így a további szakirodalmak felkutatása lehetővé válik az olvasó számára. A kötetek végén a bennük található cikkek és könyvrészletek pontos irodalmi adatai is megtalálhatók.

Egy ilyen szöveggyűjtemény esetén a teljesség nem elvárható követelmény. Nézőpont kérdése viszont, hogy a kötetekbe milyen tanulmányok kerülnek be, és mely műveknek kell helyszüke miatt kimaradniuk. Néhányan bizonyára arra a következtetésre fognak jutni a gyűjtemény forgatása közben, hogy vannak lexikológiai vagy szemantikai részterületek, kutatási eredmények, melyek legalább olyan súlyúak, mint a könyvben szereplő fejezetek és témák, de mégsem kerültek a kiadványba. A választás mindenképpen a szerkesztők egyéni felfogása alapján történik, s a fontos az, hogy ami bekerült a könyvbe, az lényeges, a lexikológia oktatása és kutatása szempontjából meghatározó legyen, s ezt a gyűjtemény szövegeinek esetében teljes biztonsággal állíthatjuk. Más kérdés, hogy egyes területek, pl. a szemantikai koncepciók vagy a szemiotikai alapkérdések (de sok más téma) esetében a szöveggyűjtemény nem fedi le azt a szakirodalmi anyagot, melyet az egyetemi lexikológia-tanterv megkövetel. (Vagyis a szöveggyűjtemény messze nem helyettesíti a teljes lexikológiai szakirodalmat, de ez természetesen nem is lehetne célja.)

Az *Ein Textbuch zur Lexikologie* megjelentetésével régóta meglévő hiányt sikerült pótolni. A szöveggyűjteménnyel szakmailag magas színvonalú, időszerű kiadvány került a (tan)könyvpiacra, melynek forgatása, rendszeres használata minden németül olvasni tudó, nyelvészeti érdeklődésű tanárnak és diáknak őszintén ajánlható.

Méhes Márton

И. И. Костина, Н. Н. Александрова,
Т. Л. Александрова, Е. Б. Богословская

ПЕРСПЕКТИВА

Пособие для иностранных слушателей краткосрочных курсов русского языка

Санкт-Петербург, „Златоуст”, 1997.

Azzal a jóleső érzéssel szeretném a fenti címet viselő négy kötetes tankönyvet a kedves olvasó (nyelvtanuló, tanár kolléga) figyelmébe ajánlani, hogy végre az orosz nyelv tanulásához is rendelkezésre állnak jól szerkesztett, modern szemléletű, színes, a nyugati nyelvekéhez viszonyítva is versenyképes tankönyvek. A Perspektíva című is ilyen. A Szent-Pétervári Zlatoust Kiadónál jelent meg. A cím nem véletlen. A nyelvismeret perspektívát nyit az adott nyelvet beszélő emberek megismerése és megértése előtt.

A tankönyv négy kötetből áll. Első kötete fonetikai kurzust tartalmaz, és két magnókazetta is tartozik hozzá. A három másik kötet 14 társalgási témát dolgoz fel azonos, következetes felépítésben. A fonetikai kurzus a társalgási témák lexikai-grammatikai gyakorlataira épül, azokat követi, megkönnyítve a szövegek befogadásának és a beszéd elsajátításának a folyamatát. A szerzők a kiejtést elsősorban mondat- és szöveg szinten gyakoroltatják. A fonetika könyv végén nyelvtörőket, rövid versikéket és dal-szövegeket talál a nyelvtanuló.

A társalgási témákat feldolgozó három kötetben a fokozatosság elvét követik a szerzők, többek között azon praktikus szempont miatt is, hogy a jobb felkészültségű csoportokban esetleg az első 2–3 téma feldolgozása el is hagyható.

Az egyes témáknak kommunikatív tartalmú címük van: 1. Расскажи мне о себе; 2. Совет вам да любовь! 3. Крыша дома твоего; 4. Кто в Москве не бывал, красоты не видал! 5. Тише едешь – дальше будешь; 6. Век живи – век учись; 7. Мы едим, чтобы жить, а не живём, чтобы есть; 8. Ешьте, пейте,